

of law scientists representing various areas of law. The field of implementation: operative and search activity, criminalistics and criminology. The practical value of the paper: some statements of the article may be used while writing monographs or educational and methodical manuals. The conclusions: knowledge about operative and search characteristic of the persons, which prepare and commit the fraud, help to decrease circle of persons, among which it is reasonable to search the subjects, which have commit the fraud.

Keywords: *identity of swindler, fraud, professionalism of swindlers, operative and search characteristic, preparation, complicity in the fraud.*

УДК 343.976

Д. О. НАЗАРЕНКО,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін факультету права та масових комунікацій

Харківського національного університету внутрішніх справ

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ РІВНЯ, ДИНАМІКИ ТА СТРУКТУРИ АЛКОГОЛІЗАЦІЇ ЯК ФОНОВОГО ДЛЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЯВИЩА

Досліджено сучасний стан алкоголізації у її взаємозв'язку зі злочинністю. Обґрунтовано наявність сприятливої динаміки алкоголізації зі збереженням її високого рівня. Аргументовано, що тенденції алкоголізації, наркотизації та злочинності в цілому не співпадають, що пов'язано з недоліками відомчої статистичної звітності, низьким рівнем розкриття загальнокримінальних корисливих злочинів. Останні переважають у структурі злочинів, які вчиняються алкозалежними та у стані алкогольного сп'яніння. Встановлено, що суттєвою також є частка агресивно-насильницьких та необережних злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту.

Ключові слова: *алкоголізація, злочинність, фонове явище, рівень, динаміка, структура.*

Алкоголізація традиційно розглядається в кримінології як фонове для злочинності явище, яке є, з одного боку, суттєвим криміногенним фактором, а з іншого – індикатором загального неблагополуччя населення, рівня соціальної напруженості, конфліктності. Інформаційна модель алкоголізації відкриває шлях до більш повного, об'єктивного аналізу злочинності в цілому, її детермінаційного комплексу та становить, таким чином, суттєвий науковий інтерес як з ґносеологічної точки зору, так і з позицій оптимізації кримінально-превентивної діяльності.

Кримінологічним проблемам протидії алкоголізації були присвячені праці Ю. В. Александрова, Ю. М. Антоняна, С. В. Бородіна, А. А. Габіані, І. М. Даньшина, О. М. Джужі, А. П. Закалюка, В. В. Князева, Н. Ф. Кузнецової, І. П. Лановенка, Т. В. Родіонової, І. П. Руценка, В. П. Сальнікова, Є. Г. Самовичева, С. В. Степашина, Н. В. Тарасова та ін. Визнаючи в цілому суттєвий внесок у розробку вказаної проблематики, слід все ж зауважити на відсутності сучасної та повної інформації про алкоголізацію, яка б виявляла її кримінологічно значущі риси як фонове для

злочинності явища, чим і зумовлюється актуальність теми цієї статті.

Метою статті є характеристика сучасного стану алкоголізації як фонове для злочинності явища шляхом кримінологічного аналізу її рівня, динаміки та структури.

Під алкоголізацією зазвичай розуміється поширення зловживання алкоголем серед населення, в тому числі й поширення захворюваності на алкоголізм. Об'єктивно свідчить про тенденцію до зростання споживання алкоголю в Україні смертність від цирозу печінки, яка, не дивлячись на нестабільну динаміку, зостається досить високою: 2002 р. – 1,3 тис.; 2003 р. – 2,6 тис.; 2004 р. – 2,8 тис.; 2005 р. – 3,7 тис.; 2006 р. – 4,071 тис.; 2007 р. – 4,796 тис.; 2008 р. – 5,112 тис.; 2009 р. – 3,658 тис.; 2010 р. – 2,7 тис.; 2011 р. – 2,3 тис.; 2012 р. – 2,6 тис. Водночас збільшується попит на медичні препарати, які усувають синдром похмілля. Зокрема, у 2006 р. витрати українців на їх придбання становили майже 2,5 млн дол. США [1, с. 135; 2, с. 116].

Індикатором стану алкогольної проблеми в країні є також і рівень поширеності і захворюваності на розлади психіки та поведінки. І хоча

рівень поширеності розладів психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю останніми роками дещо знизився, він наразі залишається високим. Якщо у 2005 р. поширеність на гострі психотичні алкогольні розлади та хронічні алкогольні синдроми на 100 тис. населення дорівнювала 1343,9 на 100 тис. населення (або 633,5 тис.), то у 2007–2008 рр. вони 1336,9 (621,2 тис.) та 1336,2 (617,2 тис.) відповідно. У 2008 році ці показники склали 1371,2 (633,4 тис.); у 2009 р. – 1346,3 (618,8); у 2010 р. – 1326,9 (607,5 тис.); у 2011 р. – 1311 (597,8 тис.); у 2012 р. – 1272,5 (578,4 тис.) Таким чином, хоча й спостерігається умовно сприятлива динаміка алкоголізації, все ж її рівень та коефіцієнти алкогольної активності залишаються високими. При цьому генетично застрахованих проти виникнення алкоголізму менш ніж 37 % [3]. Останні наукові дослідження геному людини показали, що схильність до алкоголю або інших наркотиків обумовлена наявністю гена DRD2 і його варіантів [4, р. 446, 447]. Іншими словами – оцінюючи

проблеми алкоголізації, слід виходити не лише з тенденцій до атракції, а й враховувати зв'язки станів між дійсними характеристиками та їх впливом на майбутню соціальну та, зокрема, криміногенну ситуацію у віддаленій перспективі з урахуванням негативного впливу вказаних психоактивних речовин на розвиток людини (плоду) в перинатальний період та численні постнатальні ризики, що межують із факторами криміналізації особистості й суспільства в цілому.

За інформацією МВС України, станом на 01.01.2013 на профілактичних обліках дільничних інспекторів міліції перебувало майже 245,6 тис. хронічних алкоголіків, тільки у 2012 р. на облік додатково поставлено 47,6 тис. алкоголіків.

Залучення абсолютних показників алкоголізації до орбіти кримінологічно значущих параметрів виявляє такі зв'язки й закономірності між алкоголізацією, наркотизацією та загальною злочинністю (див. рис. 1).

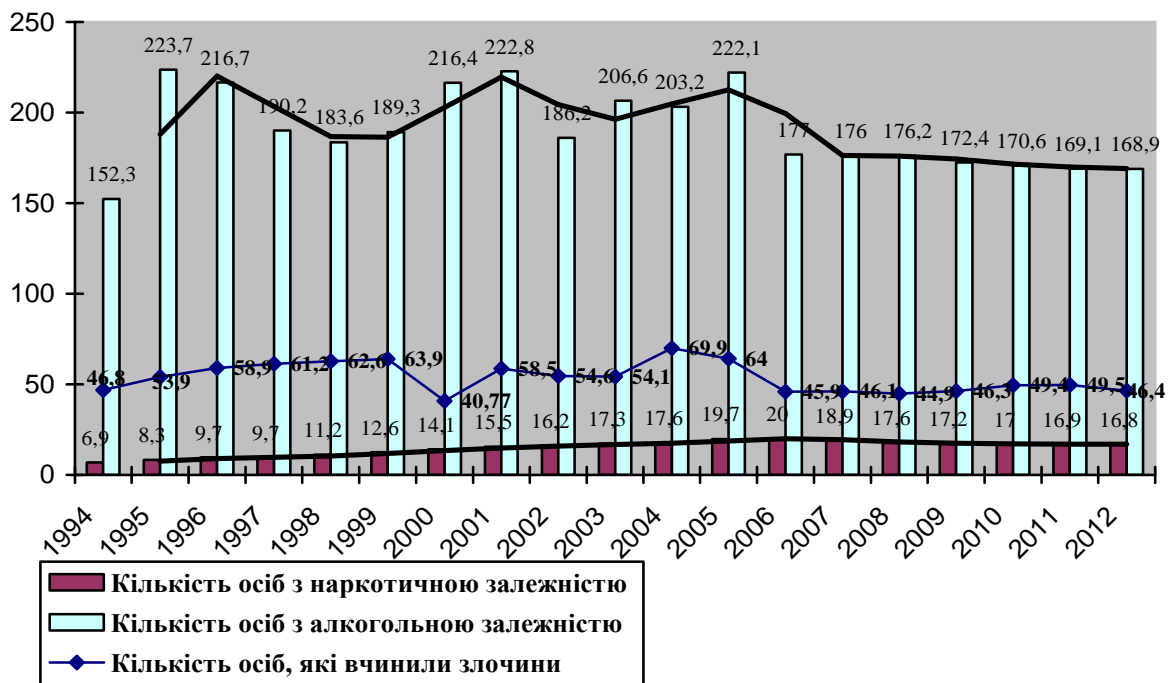

Рис. 1. Порівняльне графічне зображення динаміки коефіцієнтів алкогольної, наркотичної та злочинної активності в Україні протягом 1994–2012 років (тис. осіб / 10 тис. населення)

Як можна бачити з наведеної діаграми, тенденції у відтворенні алкоголізації, наркотизації та злочинності у розрізі коефіцієнтів активності за відповідними категоріями в цілому не співпадають. Ідентичність трендів до зростання активності спостерігається лише у 2000, 2002, 2004 рр. та в останні п'ять років – з 2008 по 2012 рр., протягом яких фіксується спад всіх

трьох складових аналізу. В пояснення виявленої особливості можна навести такі міркування.

Перш за все під час аналізу співвідношення коефіцієнтів наркотичної, алкогольної і злочинної активності не можна оминати увагою загалом відомі проблеми відомчого кримінологічного моніторингу та, зокрема, формування офіційної статистичної звітності. Процедура

останнього наразі має чимало вад, зумовлених як об'єктивними чинниками, так і суб'єктивними – фальсифікаціями кримінальної статистики. Є достатньо підстав вважати одним з найбільш суттєвих факторів наведених вище розбіжностей штучну латентизацію показників криміногенної ситуації. На користь цієї тези також може свідчити й та обставина, що джерелами інформації про показники захворюваності на алкоголізм та наркоманію є офіційна статистична звітність МОЗ України, а злочинної активності – МВС України, у зв'язку з чим і виявляються магістральні невідповідності у відтворенні взаємопов'язаних форм асоціальної девіантної поведінки.

Однак, окрім суб'єктивних чинників укриття від обліку злочинів, доцільно зауважити й на об'єктивно низькому рівні розкриття найбільш поширених їх видів, на чому нами вже зауважувалося вище. Ті роки, протягом яких фіксується гіпотетично та апріорі наявна відповідність тенденцій відтворення алкогольної, наркотичної та злочинної активності (а таке припущення нами зроблено на підставі відображення в офіційній статистиці МВС відносно сталої частини осіб, які вчинили злочини у стані алкогольного та наркотичного сп'яніння від загальної кількості осіб, які щорічно вчиняють злочини), відображають зв'язки з відомими науковому загалу факторами організаційно-управлінського та правового характеру: ротаціями в керівному складі МВС, укріпленням реєстраційної дисципліни, внесенням змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо зниження максимального розміру дрібного викрадення, за яким останнє відмежовується від кримінально караного, набуттям чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом України, який суттєво змінив законодавчі підходи до процедури прийняття рішень за заявами та повідомленнями про правопорушення тощо.

Разом з тим слід відмітити й відсутність чітко вираженої тенденції у відтворенні самої алкоголізації протягом аналізованого періоду. На останню впливає чимала кількість чинників. Серед інших доцільно звернути увагу на високі, однак не стабільні, показники смертності від уживання алкоголю. Так, якщо у 2005 р. таких випадків було зафіксовано 25928, у 2008 р. – 22714, то у 2010 р. – 11907. У структурі смертності переважає алкогольна кардіо-

міопатія (39,8 %) та випадкові отруєння дією алкоголю (37,8 %). Відсоток смерті від алкогольної хвороби печінки складає відповідно 22,4 %.

Також впливає на коливання показників алкоголізації і наявність зворотно-пропорційних зв'язків між нею та наркотизацією. В наукових публікаціях, зокрема, відмічається, що зниженню рівня алкогольної залежності відповідає підвищення опіоманій [5, с. 4]. Крім того, на інтенсивність поширення вживання психоактивних речовин впливають такі комплексні медико-статистичні показники, як енергія росту популяції осіб, залежних від психоактивних речовин у конкретному соціальному середовищі, сміність останнього та якість апроксимації [6, с. 37, 38].

Нарешті на спільність трендів у коефіцієнтах алкогольної, наркотичної та злочинної активності протягом 2008–2012 р. впливають і заходи, що вживаються державою та суспільством у межах функціонування системи протидії злочинності. Таким чином, ще раз підтверджується наша гіпотеза про спільність за багатьма параметрами факторів детермінації алкоголізації, наркотизації та злочинності в Україні.

Отже, наведені та деякі інші чинники у своїй сукупності впливають на нестабільні показники алкоголізації населення в Україні під час збереження в цілому високого їх рівня. Зокрема, у 2006 р. на наркологічному (диспансерному та профілактичному) обліку у зв'язку із вживанням алкоголю перебувала 827681 особа, у 2007 р. – 818157 осіб, у 2008 р. – 813898 осіб, у 2009 р. – 792388 осіб, у 2010 р. – 781009 осіб, у 2011 р. – 771064 особи, у 2012 р. – 766162 особи.

Рівень злочинів, вчинених у стані алкогольного сп'яніння, залишається стало високим та не демонструє усталеної тенденції. Так, наприклад, якщо у 2010 р. їх було вчинено 40552 (або 8 % від всіх злочинів), то у 2011 р. – 43393 (9,13 % від загальної кількості злочинів), а у 2012 р. – 36324 (8,2 % від загальної кількості злочинів).

Певні особливості набуває і структура злочинності з урахуванням частки осіб, які вчиняють злочини у стані алкогольного сп'яніння. Показники їх динамки по відношенню до кількості виявлених осіб, які вчинили злочини може бути продемонстрована таким чином (див. рис. 2).

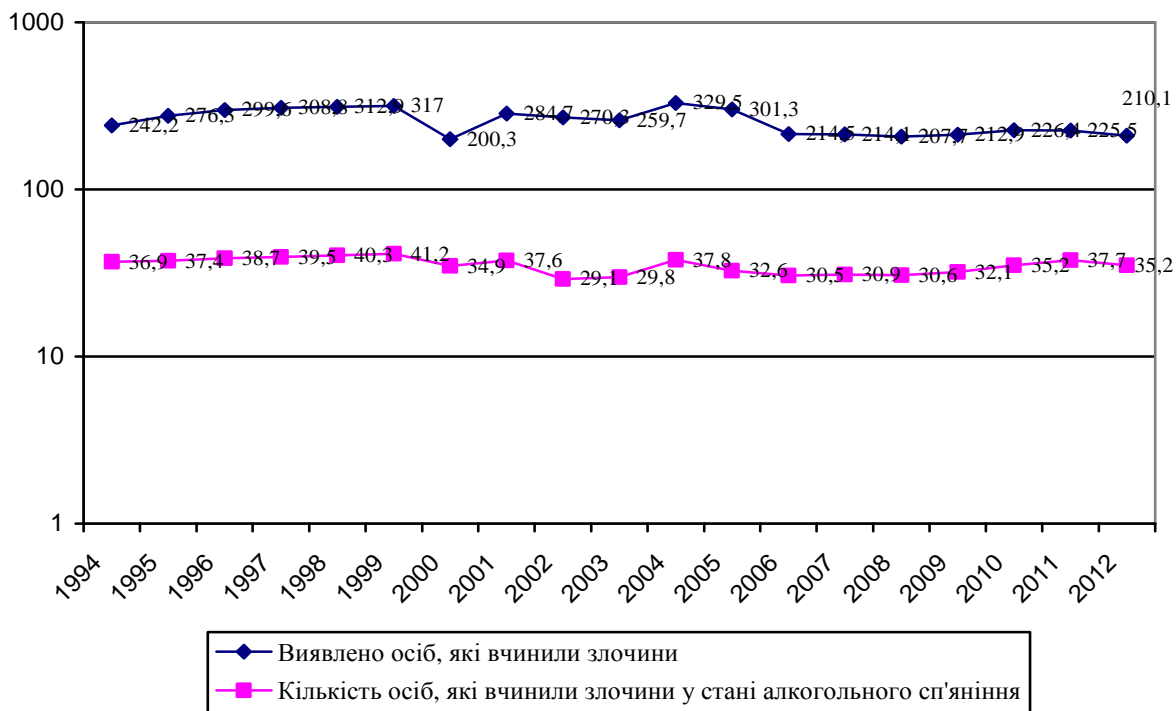

Рис. 2. Графічне зображення порівняння динаміки абсолютної кількості виявлених осіб, які вчинили злочини, та осіб, які вчинили злочини у стані сп'яніння (тис. осіб)

Наведені показники в цілому відображають схожі тенденції. Разом з тим, якщо прослідкувати динаміку змін питомої ваги осіб, які вчи-

нили злочини у стані алкогольного сп'яніння у загальній кількості виявлених осіб, то картина дещо змінюється (див. рис. 3).

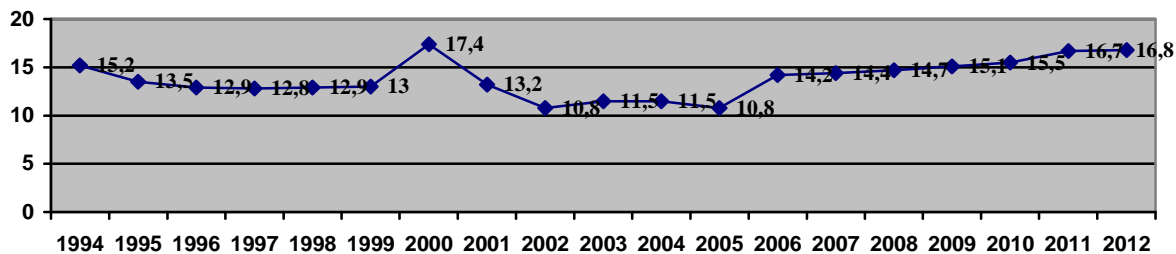

Рис. 3. Графічне зображення динаміки змін питомої ваги осіб, які вчинили злочини у стані сп'яніння, серед абсолютної кількості виявлених осіб, які вчинили злочини (%)

Таким чином, на відміну від загальної тенденції до зниження рівня злочинності й кількості осіб, які вчинили злочини (за винятком 2011 та 2012 років), а також кількості осіб, які перебувають на диспансерному та профілактичному обліках в наркологічних диспансерах, питома вага осіб, які вчинили злочини у стані алкогольного сп'яніння, починаючи з 2006 р. стабільно зростає. Це свідчить про неефективну профілактичну роботу з особами, які зловживають алкоголем, як з боку правоохоронних органів, так і з боку медичних закладів. Крім того, вказана тенденція начисто демонструє надвисокий рівень латентного зловживання алкоголем. По суті зростання частки осіб, які вчинили злочини у стані алкогольного

сп'яніння, засвідчує фактичне зростання рівня зловживання алкоголем у суспільстві та недостатню увагу до цієї проблеми з боку держави. Зниження загальної злочинності в цілому, таким чином, відбувається за рахунок активізації протидії злочинам, які не вчиняються у стані сп'яніння, а проблема останніх не лише зберігає свою гостроту, а й додає її протягом останніх семи років, оформившись у стійку негативну тенденцію.

Більш деталізоване описання кримінологічних аспектів алкоголізації змушує звернутися й до її кримінально-правової структури. В останній, зокрема, цілком прогнозовано переважають злочини корисливої спрямованості. Водночас суттєву частку займають також й агресивно-насилницькі

злочини. Вказані особливості можна пояснити специфікою особистісних характеристик особи, яка зловживає алкоголем, її аддиктивними станами. Крім того, має свої особливості й типова ситуація вчинення злочину, за якої в одних випадках звужується можливість усвідомлення характеру та значення вчинюваних діянь, можливість керувати ними, що призводить до агресивних

злочинів, а з іншого боку – в цілому усвідомлене, вольове рішення про вчинення злочину приймається набагато легше через блокування механізмів стримування у структурі особистості (юридичний досвід, моральні установки у підструктурі диспозицій, інтенсивність вольових процесів тощо). Структура злочинів означеної категорії відображена на рис. 4.

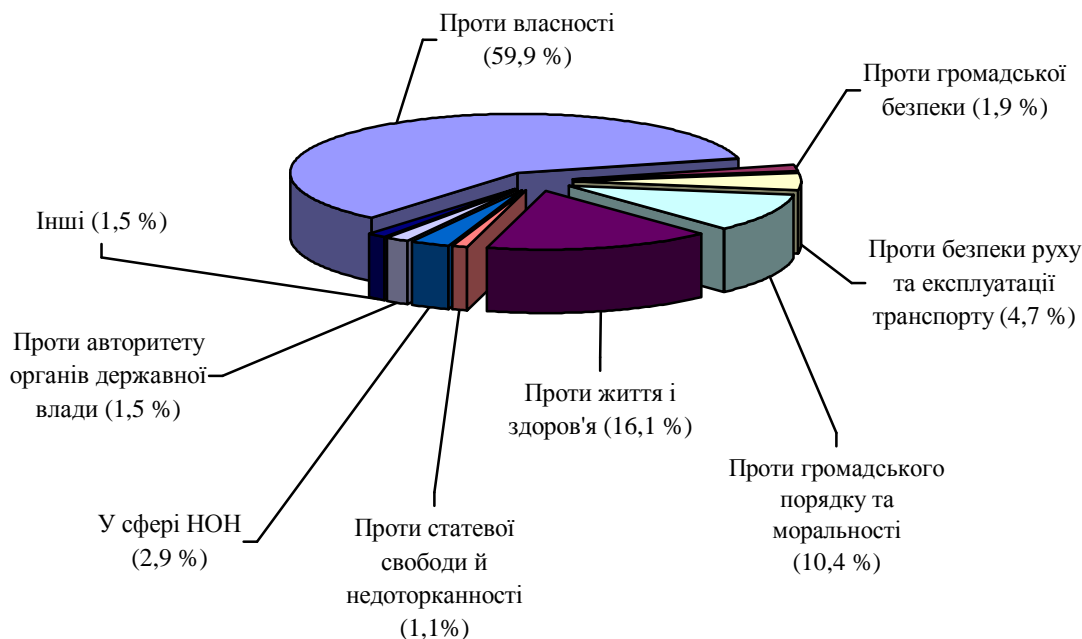

Рис. 4. Графічне зображення усереднених показників структури злочинів, що вчиняються у стані алкогольного сп'яніння, обчислені за період 2002–2012 р. (%)

Отже, найбільш поширеними злочинами, що вчиняються у стані сп'яніння, є злочини проти власності. В їх структурі переважають крадіжки, що складають 69,6 % від всіх злочинів цієї групи. Грабежі займають відповідно 19,8 %, розбої – 6,9 %, шахрайства – 2,7 %, вимагання та інші злочини проти власності – 1 %.

Другу позицію за поширеністю у структурі злочинів, вчинюваних у стані алкогольного сп'яніння, як видно з діаграми, займають злочини проти життя та здоров'я. Серед останніх превалюють тяжкі (30,6 %) та середньої тяжкості (27,8 %) тілесні ушкодження, що підтверджує вже усталене в кримінології положення про побутовий характер цих злочинів, який характеризується алкогольною обтяженістю учасників побутових конфліктів. Водночас умисні вбивства у структурі аналізованих злочинів складають 22,3 %. Тобто практично кожен п'ятий злочин проти життя та здоров'я, який вчиняється у стані сп'яніння, пов'язаний з умисним протиправним позбавленням життя іншої людини. А якщо до цього показника додати 17 % випадків спричинення смерті під час заподіяння тяжких тілесних ушкоджень (із вка-

заних 30,6 %), то сукупний показник кримінальних смертей від дій осіб у стані алкогольного сп'яніння сягне 25 % від всіх злочинів проти життя та здоров'я. Ця обставина є досить тривожним сигналом, особливо на фоні зростання питомої ваги осіб, які вчиняють злочини у стані алкогольного сп'яніння, з числа тих, хто взагалі вчиняє злочини.

Суттєву частку у структурі злочинів, які вчиняються у стані алкогольного сп'яніння, займають також і злочини проти громадського порядку та моральності (10,4 %), серед яких абсолютну більшість складають факти хуліганства (90,9 %). В числі інших злочинів проти громадського порядку та моральності серед осіб, які перебувають у стані сп'яніння, досить поширеним також є втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, частка яких складає 4,6 %. З огляду на конструктивні особливості складу злочину, передбаченого ст. 304 КК України, він проектується на предметну площину нашого дослідження крізь призму втягнення неповнолітніх саме у зайняття пияцтвом, через що, зокрема, проявляються окремі аспекти самоде-термінації алкоголізації.

Варто також звернути увагу й на достатньо вагоме значення у структурі злочинів, які вчиняються у стані алкогольного сп'яніння, злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту (4,7 %). Серед останніх найбільшу питому вагу займає незаконне заволодіння транспортним засобом (58,3 %) та порушення правил безпеки руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (17,7 %). І якщо перші відображають корисливу мотивацію злочинів досліджуваної категорії, що є цілком закономірним з огляду на психологічні основи будь-якої аддиктивної девіантної поведінки, то інші – поширення в суспільстві нігілістичного відношення до базових основ безпечної життєдіяльності у взаємодії з джерелами підвищеної небезпеки.

Таким чином, за результатами нашого дослідження встановлено умовно сприятливу динаміку алкоголізації зі збереженням її високого рівня. Тенденції у відтворенні алкоголізації, наркотизації та злочинності у розрізі коефіцієнтів активності за відповідними категоріями в цілому не співпадають, що в значній мірі пов'язано з недоліками формування відомчої статистичної звітності МВС, низьким рівнем розкриття загальнокримінальних корисливих злочинів. А саме останні переважають у структурі злочинів, які вчиняються особами, що мають залежність від алкоголю, а також особами, що вчинили злочини у стані алкогольного сп'яніння. При цьому суттєвою є і частка агресивно-насильницьких злочинів, а також злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту.

Список використаних джерел

1. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення України та санітарно-епідемічну ситуацію. 2008 рік. – К. : Укр. ін-т стратег. дослідж. МОЗ України, 2009. – 360 с.
2. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення України та санітарно-епідемічну ситуацію. 2012 рік. – К. : Укр. ін-т стратег. дослідж. МОЗ України, 2013. – 465 с.
3. Нові можливості зменшення алкогольної і наркозалежності населення в Україні у разі використання мікробних біопрепаратів у вигляді біологічно активної добавки (БАД) [Електронний ресурс] / В. І. Карпенко, Т. П. Криштаб, В. А. Романовська, та ін. – Режим доступу : http://www.medved.kiev.ua/arh_nutr/art_2006/n06_4_8.htm.
4. Association between a functional polymorphism at the DRD2 gene and the liability to substance abuse / D. Goldman, M. Urbanek, D. Guenter etc. // American Journal of Medical Genetics. – Vol. 88. – 1999. – P. 442–449.
5. Лінський І. В. Актуальні тенденції поширення залежності від психоактивних речовин в Україні : Щорічний аналітичний огляд / І. В. Лінський, О. І. Мінко, Е. Б. Первомайський. – Х. : Золота миля, 2004. – 26 с.
6. Актуальні тенденції поширення залежності від психоактивних речовин в Україні : Щорічний аналітичний огляд / І. В. Лінський, М. В. Голубчиков, О. І. Мінко та ін. – Х. : Золота миля, 2007. – 52 с.

Надійшла до редколегії 19.12.2013

НАЗАРЕНКО Д. А. КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ УРОВНЯ, ДИНАМИКИ И СТРУКТУРЫ АЛКОГОЛИЗАЦИИ КАК ФОНОВОГО ДЛЯ ПРЕСТУПНОСТИ ЯВЛЕНИЯ

Исследовано современное состояние алкоголизации в её взаимосвязи с преступностью. Обосновано наличие благоприятной динамики алкоголизации при сохранении её высокого уровня. Аргументировано, что тенденции алкоголизации, наркотизации и преступности в целом не совпадают, что связано с недостатками ведомственной статистической отчетности, низким уровнем раскрытия общеуголовных корыстных преступлений. Последние преобладают в структуре преступлений, совершаемых алкозависимыми и в состоянии алкогольного опьянения. Установлено, что существенной также является доля агрессивного-насильственных и неосторожных преступлений против безопасности движения и эксплуатации транспорта.

Ключевые слова: *алкоголизация, преступность, фоновые явления, уровень, динамика, структура.*

NAZARENKO D. O. CRIMINOLOGICAL ANALYSIS OF ALCOHOL ABUSE'S LEVEL, DYNAMICS AND STRUCTURE AS A BACKGROUND PHENOMENON FOR DELINQUENCY

Relatively favorable dynamics of alcohol abuse while maintaining its high level is established. Mortality from cirrhosis of the liver, which, despite of unstable dynamics, endures quite high, objective testifies the rise of alcohol consumption in Ukraine. Indicators of alcohol problem in the country are also a high level of mental and behavioral disorders' prevalence and disease. Tendencies in reproducing alcohol abuse, drug addiction and crime in terms of the activity

coefficients according to corresponding categories generally do not coincide. It is largely due to the formation of the departmental statistical reports within the Ministry of Internal Affairs, low level of solving ordinary selfish crimes. The level of crimes committed while intoxication is still high and does not show well-established tendency. The proportion of persons committed crimes while being alcohol intoxicated, since 2006, has been steadily growing in contrast to the overall tendency in reducing the crime rate and the number of persons who have committed crimes (excluding 2011 and 2012) and the number of people being on the health care and drug treatment in clinics. The author provides arguments of insufficient effectiveness of preventive work with people who abuse alcohol, accomplished both by law-enforcement agencies and medical institutions. The high level of latent alcohol abuse is grounded. It is found out that the structure of the crimes committed while alcohol intoxication is dominated with selfish, aggressive and violent, reckless crimes against traffic safety and transport operation. It is proved that reduction of general crime is due to activation of crimes counteraction, which are not committed in a state of alcohol intoxication. This problem not only retains its urgency, but has been enlarged over the past seven years and is formed as a stable negative tendency.

Keywords: *alcohol abuse, delinquency, background phenomenon, level, dynamics, structure.*

УДК 343.97

Д. І. ПЕРЕПЕЛИЦЯ,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНА СУБКУЛЬТУРА ЯК ФАКТОР ПРИЗОНІЗАЦІЇ

Досліджено роль кримінальної субкультури в процесі детермінації призонізації. Обґрунтовано, що кримінальна субкультура несе в собі деструктивний потенціал як на індивідуальному рівні деформації особистості, так і в контексті загальносоціального розвитку. Зазначено, що сприйняття засудженим субкультурних елементів, їх відображення у структурі диспозицій, а також у практичній діяльності є одним з найбільш суттєвих компонентів призонізації.

Ключові слова: *призонізація, кримінальна субкультура, детермінація, вторинна соціалізація, злочинність.*

Призонізація як процес виникнення, загострення негативних соціальних установок та інших криміногенних якостей особистості засудженого, ув'язненого – складний з онтологічної точки зору соціальний феномен. Фактори його детермінації відтворюються на складному переплетінні субкультурних, психологічних, правових, організаційно-управлінських чинників, які, трансформуючись крізь призму режимної обстановки ізоляції особи від суспільства, набувають специфічного змісту. Одним з найбільш потужних факторів в етіології призонізації є кримінальна субкультура як нормативна система, що упорядковує життєдіяльність у середовищі засуджених та змушує інтегруватися до її традиційно-узвичаєних контурів. У зв'язку з цим кримінальна субкультура окрім культурологічного значення набуває і рис кримінологічно важливого об'єкта дослідження в контексті існування потреби у виробленні дієвих заходів протидії призонізації.

Проблеми обструкції чинників призонізації порушувались у працях В. Ф. Абрамкіна, Я. І. Гілінського, О. М. Джужі О. Б. Демківа,

Т. А. Денисової, В. М. Дрьоміна, М. З. Федевича, І. В. Цемки та деяких інших вчених. Визнаючи достатньо високий науковий рівень існуючих напрацювань, слід все ж зауважити на відсутності досліджень, у достатній мірі специфікованих до проблем виявлення зв'язків кримінальної субкультури та призонізації, чим і зумовлена актуальність теми цієї статті.

Метою статті є характеристика кримінальної субкультури як фактора призонізації.

Засудження особи до позбавлення волі (особливо, коли йдеться про перше засудження) є подією в її житті, яка докорінно змінює весь хід подій – поточних, звичних і запланованих. Окрім описаних вже чинників стресогенного та іншого адаптивного характеру до режимних вимог, ув'язнений поринає до зовсім іншої системи координат соціального простору, де змішуються зі звичних осей базові уявлення про добро, зло, соціетальні (за концепцією Т. Парсонса) потреби й інтереси, форми і напрямки взаємодій між людьми, категорії мислення. Людина потрапляє до специфічного ціннісно-нормативного еkleктичного утворення, де в